

Bij pokken

Ter gelegenheid van het 160-jarig bestaan van het St. Elisabeth Hospitaal wijdt de Napa enkele artikelen aan de medische wereld op Curaçao tussen 1816 en circa 1930. Vandaag: de pokken

Tekst: Jeannette van Ditzhuijzen

In Somalië werd in 1977 het laatste slachtoffer van de pokken gesignaleerd. Drie jaar later was de ziekte officieel uitgeroeid en werd er op Curaçao niet meer ingeënt tegen deze voorheen zo gevreesde kinderziekte. De besmettelijke pokken – een virusinfectie – hebben aanvankelijk iets van een gemene griep, gevolgd door grote aantallen blaasjes op de huid. Behandeling was niet mogelijk en het was dus afwachten of de patiënt het haalde. Eenderde van de zieken bezweek uiteindelijk aan bloedvergiftiging, secundaire infecties of interne bloedingen.

Variolatie

Om de bevolking immuun te maken besmette men de mensen in de achttiende eeuw met de etter uit menselijke pokken. Dit heette variolatie. Een bezwaar was dat de aldus gevarioleerde persoon een besmettingsgevaar voor zijn omgeving vormde. Het was de Engelse dokter Jenner die eind achttiende eeuw mensen met koepokken injecteerde. Het was hem namelijk opgevallen dat melkmeisjes die in aanraking waren gekomen met koepokken, een virale infectie bij koeien, geen pokken meer kregen. Jenners theorie klopte en het vaccineren – van vaca, Latijn voor koe – met koepokken deed zijn intrede.

Tijdens een epidemie in de Engelse tijd, 1815, verschenen er lovende artikelen over deze vaccinatie in de Curaçaosche Courant. "...dat het vertrouwen in het vermogen der vaccinatie by voortduuring in alle deelen der wereld toeneemt en dat de sterfte

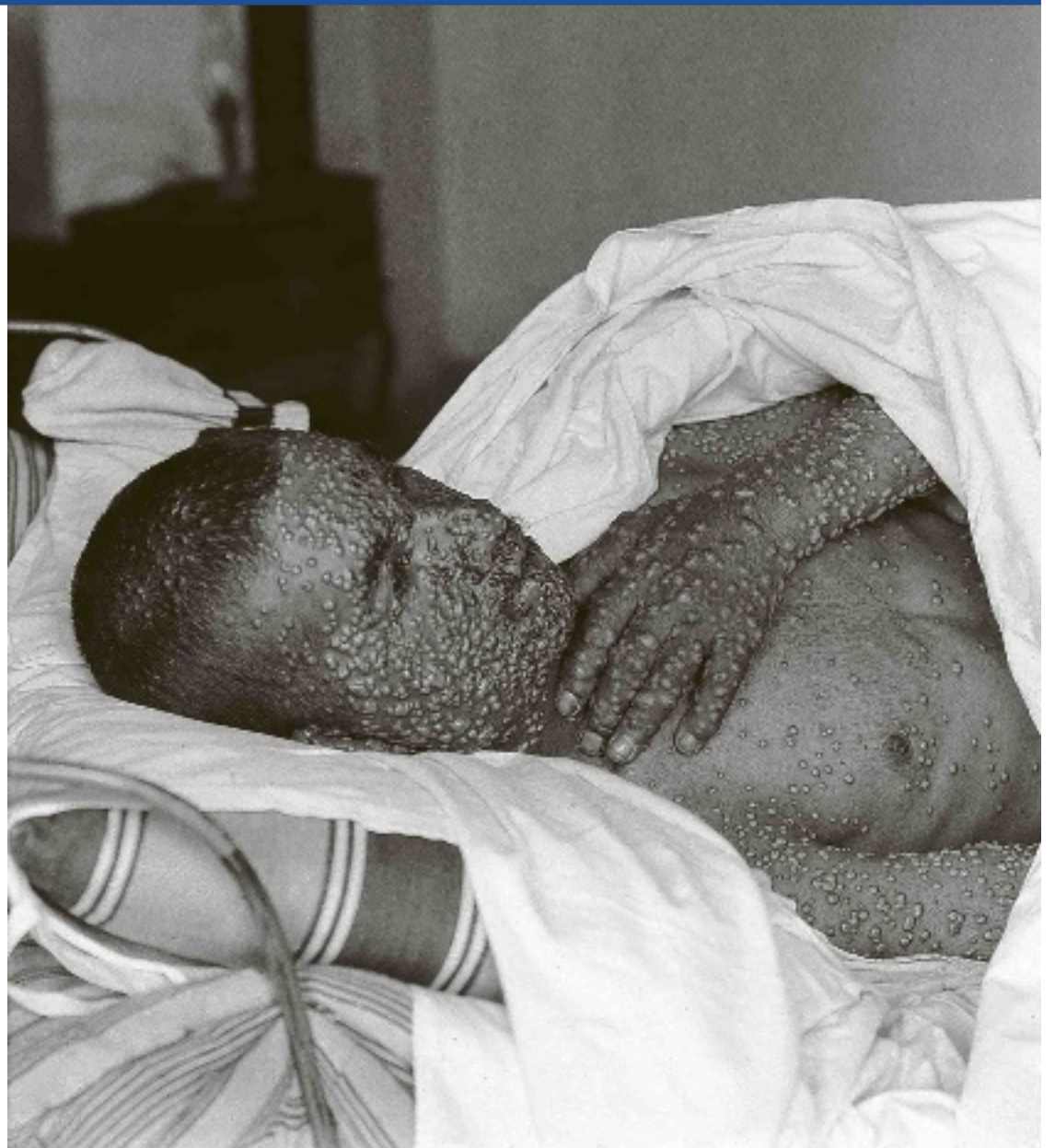
aan de kinderziekte in gelyke mate afneemt." Op Curaçao was dat vertrouwen niet algemeen en dus verscheen er in 1818 een vlammend pleidooi om je kinderen toch vooral te laten vaccineren: "Welk regt geaard vader en moeder siddert niet op het denkbeeld hunne lievelingen door de kinderziekte van hun hart te zien gerukt, [...] en zou aarselen, zoodra mogelyk een door God geschonken hulpmiddel ter hand te nemen, hetwelk dit welligt dreigend gevaar kan afwenden."

Variolatie kwam nog steeds voor, maar in 1827, ten tijde van een volgende epidemie, verbood de gouverneur deze vorm van immunisatie. Verder moesten besmette kinderen thuis blijven en het woord 'Kinderziekte' diende duidelijk zichtbaar op hun woning vermeld te worden.

Verplichte vaccinatie

In 1844 werd vaccinatie verplicht voor kinderen die op kosten van het bestuur naar school gingen en voor kinderen wier ouders steun kregen van de armenkassen. "Onder scholen worden insgelijks verstaan naai en breiweekels, speel en kinderscholen, in een woord al zoodanige verzamelingen der kinderen, die de opvoeding of het onderrigt ten doel hebben."

In de loop van de negentiende eeuw adverteerden diverse artsen met gratis koepokvaccinatie. Chirurgijn-majoor Hendrik Schorrenberg spande de kroon. Volgens de advertenties vaccineerde hij 'ten zynen huize binnen het fort Amsterdam'. In april 1844 ontving hij een gouden medaille 'om te strekken tot belooning voor zyne ver-

Een gevallen van pokken.

diensten in het bevorderen der Koepokinenting op dit eiland'.

In 1847 werden er weliswaar 3044 mensen gevaccineerd, maar doordat de ingevoerde koepokstof niet altijd de goede kwaliteit had, was er geregeld een tekort. Zoals ten tijde van de epidemie van 1852. Toen reisde dokter Van Rhijn met vijf kinderen naar La Guayra voor vaccinatie aldaar. "Deze maatregel is met den besten uitslag bekroond geworden", concludeerde het Koloniaal Verslag. Van Rhijn nam meteen verse koepokstof mee, waarmee ruim 1000 personen gevaccineerd werden. Na een bezoek van besmette zeelieden aan een kroeg op Pietermaai brak er in 1862 een grote epidemie uit. De ziekte heerste vooral aan de oostkant van het Schottegat. Gelukkig konden de zieken in Cher Asyl (Pietermaai) in afzondering worden behandeld. Dit pand, van 1850 tot 1863 eigendom van dokter Corneille Jonckheer, werd hiervoor door hem afgestaan. In 1854, toen men de cholera vreesde, had hij het ook al be-

schikbaar gesteld. In oktober 1862 kocht het gouvernement het huis Klein St. Barbara op Pietermaai voor de opname van nog meer pokkenlijders.

Korting op begrafenis

In het laatste halfjaar van 1862 werden in Cher Asyl 278 zieken opgenomen, van wie er 88 overleden. In het gasthuis in Otrobanda overleden 21 van de 89 opgenomen zieken. Totaal stierven er 236 mensen.

Een van de zusters Franciscanessen die zich in Cher Asyl met gevaar voor eigen leven om de zieken bekommerden was de Curaçaose zuster Josefa, geboren als Maria Francisca Coles. Met enkele andere zusters zonderde zij zich vrijwillig af, zodat ze de pokkenlijders kon verplegen. De epidemie van 1862 was zo ernstig, dat twee katholieke begrafenissociëteiten aan nabestaanden van pokkenslachtoffers een speciaal tarief rekenden. Leden 'van eene nooddriftige familie' waren nog goedkoper uit, zij betaalden bij de een geen 10 maar 4 gulden, bij de ander

was de lijkwagen gratis, maar moest er 4,50 gulden betaald worden 'voor paardenhuur'. Dokter Nicolaas Anslin, die de zieken in Cher Asyl had behandeld, benadrukte tien jaar later in de Surinaamsche Courant het belang van vaccinatie. Volgens hem bleven in 1862 de gevaccineerde militairen en marechaussees, op een enkel geval na, 'vrij van die vreeselijke ziekte, terwijl de Militairen de straten bezochten alwaar de epidemie het hevigst woedde, en de Maréchaussees het toezigt hielden op het vervoeren, begraven, isoleren en desinfecteren'.

Parc Vaccinogène

Vanwege het geregeld tekort aan vaccin werd er in 1881 een Parc Vaccinogène ingericht, aanvankelijk gevestigd in het Waterfort, later verplaatst naar het Riffort. Daar werden in grote stallen kalveren van vier tot zes maanden ingeënt met koepokken. Een dag of vier later kon de koepokstof bij het kalf worden afgenomen en bij de mens geïnjecteerd.

Parc Vaccinogène.

VACCINATIE voor leden en niet leden
Maandag den 20sten dezer 's morgens ten
8 ure; en voor behoeftigen Dingsdag den
21sten 's morgens ten 8 ure.

Curaçao den 17 February 1882.

gratis lijkwagen

Volgens het reglement kon men 'zich [te] doen inenten met koepokstof direct van het kalf' wanneer de dag tevoren op het Riffort een blauwe vlag wapperde. Melden tussen zeven en acht uur, nummertje trekken en wachten op je beurt. Leden van het Parc hadden voorrang en hoefden niet te betalen. Voor niet-leden kostte de vaccinatie 2,50 gulden. Onvermogenen betaalden eveneens niets, maar zij moesten wel het langst op hun beurt wachten. Toegang tot de stallen was verboden. De koepokstof werd ook in buisjes verzameld voor vaccinatie buiten het Parc. Kennelijk liep het Parc zo goed, dat er in Nederland werd gevaccineerd met koepokstof uit Curaçao, zo meldde de Amigoe in augustus 1882.

Onbewoond Jongbloed

Ondanks deze vaccinatiecampagne bleef de ziekte regelmatig opduiken. Zo vermoedde de districtsmeester dat de tienjarige Frederic Laken op Jan Thiel met pokken was besmet. Hij was eind augustus 1883 uit Puerto Cabello aangekomen, en of de stadsgeneesheer er maar even naar wilde kijken. In afwachting daarvan had hij 'eene wacht doen plaatsen, om alle onnodige gemeenschap met de zieke te beletten'. Nadat de stadsgeneesheer de ziekte had bevestigd, huurde het gouvernement de onbewoonde plantage Jongbloed van C. Sprock, omdat op Jan Thiel te veel mensen woonden die besmet konden wor-

den. Dus moest de arme Frederic naar Jongbloed worden gebracht 'om aldaar, onder toezigt eener politiewacht van twee marechaussées, tot zijn volkomen genezing te verblijven'. Tevens werden op last van de gouverneur alle vaartuigen die uit Puerto Cabello kwamen onderworpen aan een quarantaine van vijftien dagen.

Dergelijke quarantaine in verband met het heersen van de pokken elders was schering en inslag, zo blijkt uit krantenberichten. Zodra ergens pokken waren vastgesteld, moesten schepen uit dat land uit voorzorg in quarantaine.

Herinenting

Om Curaçao beter te vrijwaren van de besmettelijke ziekte werd in 1916 wettelijk besloten dat alle schoolkinderen verplicht moesten zijn ingeënt. Daarmee werd de regeling gevolgd die in Nederland van kracht was. Ook het onderwijzend personeel diende aan te tonen dat het met goed gevolg de vaccinatie had ondergaan, dan wel de ziekte zelf had gehad – waardoor je immers immuun was. De bevolking kreeg tweemaal per jaar de gelegenheid zich kosteloos te laten vaccineren. De angst voor de ziekte zat er nog steeds goed in. De bemanning van op Curaçao arriverende schepen werd standaard door de havendokter onderzocht. In 1923 bleken twee bemanningsleden pokken onder de leden te hebben. Onmiddellijk werd het schip naar Caracasbaai in quarantaine gestuurd. Twee

Edward Jenner (1749-1823) vaccineerde op de afbeelding uit 1796 de 8-jarige James Phipps met koepokken.

Hendrik Schorrenberg (1791-1865)

De Nederlander Hendrik Schorrenberg arriveerde in 1829 vanuit St. Eustatius als officier van gezondheid 2e klasse op Curaçao. Hij had kennelijk op de Bovenwinden gewoond en gewerkt, want daar werd een dochter van hem geboren. Op Curaçao was hij werkzaam bij het garnizoen, waar hij in 1833 chirurgijn-majoor werd. Sinds ongeveer die tijd was hij chef van het Militaire Hospitaal. De latere artsen George Ferguson en Nicolaas Anslyn kregen bij hem hun opleiding. Van 1839 tot 1840 was Schorrenberg waarnemend stadschirurgijn. Zes jaar later maakte hij aanstalten om naar Suriname te vertrekken. Hij vroeg een uitvoervergunning aan voor vier slaven en verkocht zijn paard en zijn piano. In Suriname werd hij chef bij de geneeskundige dienst.

Over zijn optreden tijdens een gelekoortsepidemie aldaar in 1851 schreef de Nieuwe Rotterdamse Courant: "Onder hen, die zich bij de hier geheerscht hebbende ziekte bijzonder onderscheidde, behoort de officier van gezondheid 1ste klasse, H. Schorrenberg [...] in de eerste plaats genoemd te worden; daar hij, terwijl 3 à 400 zieken in het hospitaal waren, dag en nacht, gedurende 4 maanden onder de lijdens heeft doorgebracht, en zelf door de koorts aangetast, zijn post evenwel niet verliet."

Enkele maanden later benoemde de koning hem tot Ridder der Orde van de Eikenkroon, 'als eene belooning voor langdurige Militaire diensten en voor den yver door hem aan den dag gelegd als Militaire Arts'. In 1855 kreeg Schorrenberg zelfs de titulaire rang van Eerste Officier van Gezondheid der tweede klasse.

Na zijn pensioen in 1856 liet hij zich – in Paramaribo – inschrijven als praktiserend geneesheer. Kennelijk was hij ook lid van het 'Militair Geregts Hof voor de Nederlandsche West-Indische Bezittingen' en plaatsvervangend lid van de 'Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toezicht'. In 1858 kreeg hij voor beide functies eervol ontslag om enkele maanden later met zijn (tweede) vrouw Sophia Perceval en dochter naar Amsterdam te vertrekken.

Dat beviel kennelijk niet, want twee jaar later voer het gezin terug naar Suriname, waar Schorrenberg op 24 maart 1865 overleed.

zusters van het St. Elisabeth Hospitaal gingen naar de quarantaine-inrichting om hen te verplegen. Schip en bemanning werden gedesinfecteerd. Een jaar later verscheen er weer een advertentie voor (her)inenting tegen de pokken. Het hoofd van de Openbare Gezondheidsdienst wees

erop dat de vaccinatie slechts voor een periode van vijf jaar bescherming gaf en dat herinenting dus zeer aan te raden was.

De verordening tot verplichte inenting kon in 1980 worden ingetrokken. De ooit zo gevreesde ziekte was uitgerooid.

MERKWAARDIGHEID!

DOOR een belangstellende in het Parc-Vaccinogène alhier is ten behoeve van deszelfs fonds aldaar tentoongesteld een levend kalf met vyf pooten, twee staarten en andere afwykingen.

Het kalf is alsnog gedurende acht dagen te bezigtigen van des morgens 8 tot des namiddags 5 ure. Er bevindt zich in het park een bus voor giften.

Curaçao den 1 September 1882.